

Normbesef bij Marokkaanse hangjongeren

Een studie naar de rol van ouderlijke controle op normbesef en externaliserend probleemgedrag

Eindversie ter beoordeling

Naam: Irene van Tilburg, s0914649

Opleiding: Education and Child Studies: Clinical Child and Adolescent Studies

Universiteit: Faculteit Sociale Wetenschappen, Universiteit Leiden

Datum: 04-07-2013

Begeleider: Dr. M. van Geel

Abstract

In deze studie is onderzocht of ouderlijke controle van invloed is op het normbesef van Marokkaanse hangjongeren en het externaliserende probleemgedrag dat ze vertonen. Bij 122 Marokkaanse jongens uit de Randstad van 16 tot 21 jaar ($M=18.51$, $SD=1.78$) zijn vragenlijsten afgenomen naar het normbesef van de jongeren, de ouderlijke controle en het externaliserende probleemgedrag van de jongeren. Uit regressie analyses bleek ouderlijke controle geen voorspeller te zijn van normbesef of van externaliserend probleemgedrag, ook niet als normbesef als mediërende factor werd genomen. Normbesef hangt wel samen met externaliserend probleemgedrag. Uit deze studie blijkt de oorzaak voor probleemgedrag bij Marokkaanse hangjongeren bij de jongeren zelf te liggen, in plaats van bij de ouders. Normbesef kan in de toekomst een belangrijk interventiepunt zijn bij de aanpak van antisociale gedragingen. Onderzoek naar de sensitieve kant van het ouderschap en naar de invloed van de peergroep zou meer inzicht kunnen opleveren in de ontwikkeling van normbesef en externaliserend probleemgedrag bij Marokkaanse hangjongeren.

Normbesef bij Marokkaanse hangjongeren

Een studie naar de rol van ouderlijke controle op normbesef en externaliserend probleemgedrag.

Hangjongeren zijn een veelvoorkomend fenomeen in de Nederlandse samenleving. Er wordt in de maatschappij veel overlast ervaren van hangjongeren, zoals geluidsoverlast, vernieling of andere antisociale gedragingen (Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling [RMO], 2008). Gemeentes en buurtorganisaties proberen deze problematiek al jarenlang aan te pakken. Hazekamp (1985) beschreef een jongere als hangjongere als deze zich “herhaaldelijk en op bepaalde tijdstippen ophoudt met andere jongeren, in een zelfgevoormde groep in een publieke ruimte in de vrije tijd buiten het gezin, werk of school om”. Van belang is om bij de aanpak van hangjongeren te kijken naar de interactie met de sociale omgeving in plaats van uitsluitend te kijken naar de jongere zelf (RMO, 2008). Hierbij moet rekening gehouden worden met groepsverschillen, vooral tussen etnische groepen in Nederland. Er is tussen etnische groepen jongeren niet zozeer een verschil te vinden in het antisociale gedrag dat ze vertonen, als wel in de invloed van ouders en de vriendengroep op dit gedrag (Deković, Wissink, & Meijer, 2004). De interactie van hangjongeren met de sociale omgeving kan per etniciteit een verschillende invloed hebben op de antisociale gedragingen die deze jongeren tonen.

Bij het vergelijken van verschillende etnische groepen hangjongeren kan gekeken worden naar het normbesef van deze hangjongeren. Normbesef heeft te maken met de normen en waarden die iemand hanteert en toepast op het eigen gedrag (Hardy, & Carlo, 2011). Normbesef kan verschillend zijn voor verschillende etnische groepen (Blasi, 2004; Bongers, Koot, Van der Ende, & Verhulst, 2003; Rutter, 1996). Normbesef bepaalt de handelingen en gedragingen van mensen. Zo wordt er meer probleemgedrag vertoond door iemand met een minder sterk normbesef (Van der Velden, Brugman, Boom, & Koops, 2010). Er kunnen verschillen zijn in normbesef tussen etnische groepen, maar vooralsnog is er weinig bekend over het normbesef bij Marokkaanse (hang)jongeren. Deze groep is echter oververtegenwoordigd in criminele activiteiten en komt vaak in aanraking met politie en justitie (Van Gemert, & Fleisher, 2002).

Normbesef

Normbesef is het besef van het bestaan van normen en het hanteren en toepassen hiervan op het eigen gedrag (Hardy, & Carlo, 2011). Er kan een link worden gelegd tussen een moreel oordeel ergens aan toekennen en het handelen naar de eigen gehanteerde normen en waarden. Er wordt hierbij een connectie gelegd tussen morele cognities en het werkelijke gedrag dat men vertoont (Van der Velden, et al., 2010). Het normbesef hangt nauw samen met de identiteit van een persoon. Dit leidt er toe dat de persoon zich verantwoordelijk voelt voor zijn eigen acties, omdat hij deze afweegt tegen zijn eigen morele standaarden (Hardy, & Carlo, 2011). Ook de acties van anderen worden afgewogen tegen de eigen morele standaarden. Het normbesef ontwikkelt al vanaf een vroege leeftijd en is veranderbaar. De adolescentie is een belangrijke fase waarin de verschuiving wordt gemaakt van moreel besef gericht op de uitkomst van het eigen handelen naar moreel besef dat gericht is op sociale wederkerigheid, een soort ultiem ideaal stadium (Van der Velden, et al., 2010).

Externaliserend probleemgedrag is gedrag dat direct of indirect schade aanbrengt aan anderen of aan bezittingen van anderen (Nederlands Jeugd Instituut [NJI], z.d.). Normbesef hangt samen met het eigen handelen en daarmee dus ook met het vertonen van externaliserend probleemgedrag. Normbesef en morele cognities kunnen daarom voorspellers zijn voor externaliserend probleemgedrag (Van der Velden, et al., 2010). Bij jongeren met zwakker normbesef worden meer antisociale gedragingen waargenomen dan bij jongeren met een hoger normbesef. De opvoedingsstijl van de ouders heeft een belangrijke invloed op de morele ontwikkeling van hun kind en daarmee een indirecte invloed op hoe en met welke leeftijdsgenoten hun kind omgaat (Hardy, Bhattacharjee, Reed, & Aquino, 2010). Ouders en leeftijdgenoten zijn beiden van invloed op het vertonen van antisociale gedragingen (Cook, Buehler, & Henson, 2009).

De invloed van de peergroep op externaliserend probleemgedrag

De adolescentie is een tijd waarin jongeren autonomie ontwikkelen en beslissingen maken die belangrijk zijn voor hun toekomst (Cook, Buehler, & Henson, 2009). Tijdens de adolescentie vindt een verschuiving plaats van de beïnvloedende rol van ouders en andere belangrijke volwassenen, naar de beïnvloedende rol van leeftijdsgenoten (Pels, 2003). Hierbij vindt ook een verschuiving plaats van de invloed van leeftijdsgenoten op wat acceptabele normen zijn. De sociale groep waartoe de jongere behoort (de peergroep) heeft waarschijnlijk een belangrijke invloed op de ontwikkeling van het normbesef (Erickson, & Jensen, 1977).

Ennett en Bauman (1994) beschreven in hun onderzoek dat de homogeniteit binnen een peergroep bepaald wordt door meerdere factoren. Aan de ene kant selecteren jongeren hun peergroep op basis van gedeelde overeenkomsten en interesses (bijvoorbeeld roken), aan de andere kant worden de jongeren beïnvloed door wat acceptabel wordt bevonden binnen de peergroep.

De homogeniteit binnen een peergroep over wat acceptabel wordt bevonden, beperkt zich niet alleen tot roken als gedeelde interesse. Ook antisociaal en zelfs delinquent gedrag vindt op groepsniveau plaats (Erickson, & Jensen, 1977). Het behoren tot een groep die meer deviant of zelfs illegaal gedrag laat zien, betekent een hogere prevalentie van antisociaal en delinquent gedrag bij de individuele jongere (Gatti, Haymoz, & Schadee, 2011). Het vertonen van antisociale gedragingen wordt dus beïnvloed door de peergroep waarmee de jongere omgaat. Jongeren zijn in de puberteit erg vatbaar voor de invloed van hun delinquente peers (Monahan, Steinberg, & Cauffman, 2009).

Het vertonen van externaliserend probleemgedrag door de jongere in een peergroep wordt beïnvloedt door de groep, maar ook door een zekere bereidheid van de jongere om externaliserend probleemgedrag te vertonen. Een jongere die al een neiging heeft tot antisociale gedragingen, gaat eerder tot een antisociale groep behoren dan een jongere die deze neiging niet heeft (Gordon, et al., 2004). Hierbij is sprake van een selectieve houding van jongeren bij het tot een groep willen behoren, ze zoeken naar een groep die in eerste instantie al bij hen past (Gatti, Haymoz, & Schadee, 2011). Daarnaast is er sprake van een socialisatieproces. Het externaliserende probleemgedrag van de jongere neemt in grote mate toe zodra deze tot een antisociale peergroep behoort (Gordon, et al., 2004). In de adolescentie wordt het vertonen van externaliserend probleemgedrag door de jongere in een peergroep beïnvloed door zowel selectie van de jongere zelf als socialisatie door de peergroep (Monahan, Steinberg, & Cauffman, 2009).

De invloed van ouders op externaliserend probleemgedrag

Naast de invloed van de peergroep op antisociale gedragingen van de jongere, is er ook een invloed van de ouders op probleemgedrag (Cook, Buehler, & Henson, 2009). De afkeuring van antisociale gedragingen door ouders, leidt tot het vertonen van minder probleemgedrag bij de jongere. Hierbij is er een belangrijke invloed door autoritatief ouderschap. Dit is ouderschap waarbij er sprake is van warmte en betrokkenheid, het ondersteunen van autonomie en supervisie en toezicht (Hardy, et al., 2010). In de puberteit

lijkt de invloed van de peergroep op overtuigingen en gedrag van de jongere over de jaren toe te nemen (Cook, Buehler, & Henson, 2009).

De manier van opvoeden door de ouders heeft direct en indirect invloed op het externaliserende probleemgedrag van de jongere (Deutsch, Crockett, Wolff, & Russell, 2012). De directe invloed van ouderschap blijkt uit de toename van externaliserend probleemgedrag bij verminderde steun van de moeder. Indirecte invloed van ouders heeft betrekking op de invloed van ouderlijke controle op de keuze van de peergroep en vervolgens de invloed die deze peergroep heeft op het externaliserende probleemgedrag van de jongere (Deutsch, Crockett, Wolff, & Russell, 2012). De beïnvloedende onderdelen van het ouderschap zijn de ouderlijke controle en betrokkenheid. Bij Marokkaanse jongeren blijkt dat de mate van conflicten met ouders en de mate waarin jongeren aan ouders vertellen wat ze doen, een indirecte invloed heeft op het socialiseren met een antisociale peergroep (Deković, Wissink, & Meijer, 2004).

Marokkaanse hangjongeren

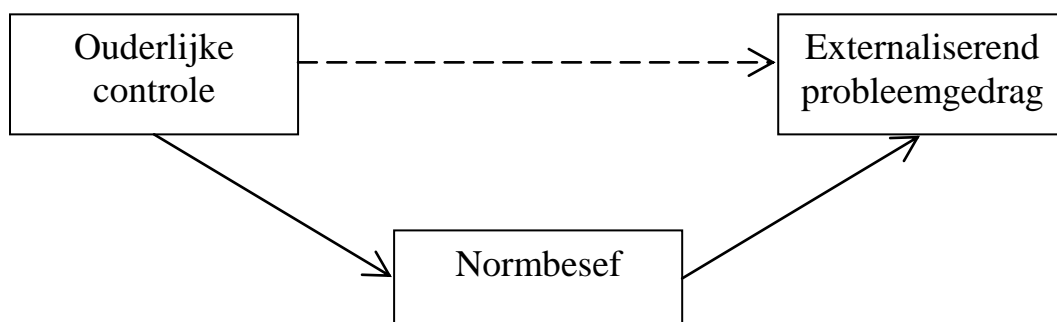
De adolescentie is een tijd waarin jongeren serieus voorbereid worden op hun volwassen rol in de maatschappij. Bij Marokkaanse jongeren lijkt dit meer het geval te zijn dan bij autochtone jongeren, omdat er bij Marokkaanse jongeren sprake is van meer autoritair ouderschap en minder vrije keuze (Pels, 2003). Buitenshuis wordt echter ander gedrag vertoond. Uit onderzoek van Phoenix, Frosch en Pattman (2003) blijkt dat jongeren zich anders gedragen afhankelijk van de setting waarin ze zich bevinden. Ze gedragen zich anders in groepssituaties, omdat ze indruk willen maken op de groep en niet buiten de groep willen vallen door ander gedrag te vertonen. Er vindt socialisatie plaats door de peergroep. In de Marokkaanse opvoeding ligt de nadruk op het collectieve belang (Distelbrink, Meeuwesen, & Pels, 2009). Hierbij is er sprake van toezicht vanuit de gemeenschap en wordt ook de socialiserende rol van oudere kinderen en leeftijdsgenoten erkend. In de peergroep staat een meer autonome opstelling van de jongeren centraal (Pels, 2003). Door deze tweedeling in opvoeding door ouders en door leeftijdsgenoten, vindt er ook een tweedeling in gedragingen plaats.

In vergelijking met autochtone ouders, wordt in Marokkaanse gezinnen meer autoritair opgevoed dan autoritatief (Pels, Distelbrink, & Postma, 2009). Er is bij autoritair ouderschap sprake van meer ouderlijke controle, dan bij autoritatief ouderschap (Morisson, & Cooney, 2002). Ook vindt er minder communicatie plaats tussen jongeren en ouders. Deze aspecten

zijn een belangrijke invloed op de keuze van de jongere voor een antisociale peergroep en voor het vertonen van externaliserend probleemgedrag (Deković, Wissink, & Meijer, 2004). Ook brengen Marokkaanse jongeren meer ongeorganiseerde tijd door buitenshuis. Straatcultuur en “hanggedrag” zijn een belangrijk risico voor het vertonen van externaliserend probleemgedrag (Chong, et al., 2012). Al met al is er een risico voor Marokkaanse hangjongeren om externaliserend probleemgedrag te laten zien.

Probleemstelling

Er is nog weinig bekend over het normbesef bij Marokkaanse hangjongeren en het effect dat dit heeft op het externaliserende probleemgedrag dat ze vertonen. Waarschijnlijk heeft de ouderschapsvorm invloed op de keuze voor de peergroep waar de jongeren mee omgaan en daarmee ook op het normbesef dat de jongere vanuit de groep heeft aangeleerd. De vraag die hierdoor gesteld kan worden, is of het normbesef en het externaliserende probleemgedrag van Marokkaanse hangjongeren samenhangen met de ervaren ouderlijke betrokkenheid? Als eerste onderzoeksvraag kan hierbij onderzocht worden of externaliserend probleemgedrag van de hangjongeren afhankelijk is van de mate van ouderlijke betrokkenheid. Als tweede kan er onderzocht worden of er samenhang is tussen de ouderlijke betrokkenheid en het normbesef van de Marokkaanse hangjongeren. Als laatste kan onderzocht worden of de invloed van ouderlijke controle op externaliserende probleemgedrag gemedieerd wordt door het normbesef van de jongeren. In Figuur 1 is te zien hoe deze mediatie er uit ziet.

Figuur 1. Mediatie model van ouderlijke controle op externaliserend probleemgedrag met normbesef als mediator.

Aan de hand van bovenstaande literatuur kan ter beantwoording van de gestelde vragen een aantal hypothesen worden opgesteld. Ten eerste kan worden verwacht dat lage

ouderlijke betrokkenheid samenhangt met meer externaliserend probleemgedrag bij de jongeren (Cook, Buehler, & Henson, 2009; Deutsch, Crockett, Wolff, & Russell, 2012). Ten tweede kan worden gesteld dat een lage ouderlijke betrokkenheid samenhangt met een laag normbesef van de jongeren (Hardy, Bhattacharjee, Reed, & Aquino, 2010; Pels, Distelbrink, & Postma, 2009). Als laatste kan worden gesteld dat lage ouderlijke betrokkenheid samenhangt met een laag normbesef, wat vervolgens weer samenhangt met een hoge score op externaliserend probleemgedrag (Pels, Distelbrink, & Postma, 2009; Deković, Wissink, & Meijer, 2004; Deutsch, Crockett, Wolff, & Russell, 2012).

Methode

Steekproef

Voor dit onderzoek werden vragenlijsten ingevuld door 124 Marokkaanse jongeren in de leeftijd van 16 tot en met 21 jaar. De jongeren zijn afkomstig uit het gebied van de Randstad in Nederland. Uiteindelijk werden 122 vragenlijsten meegenomen in de steekproef. Voor deelname dienden jongeren aan drie criteria te voldoen. In de eerste plaats diende minstens één ouder van de jongere uit Marokko afkomstig te zijn. In de tweede plaats de jongere minimaal 16 jaar zijn en niet ouder dan 21 jaar. Ten derde heeft deze studie zich slechts op jongens gericht, waardoor meisjes werden uitgesloten. Omdat selectie op deze criteria vooraf mondeling heeft plaatsgevonden door de onderzoekers, bleek uitsluiting naderhand hierop niet meer nodig.

De respondenten hebben een leeftijd tussen de 16 en 21 jaar ($M= 18.51$, $SD= 1.78$). Van de 120 respondenten is 98.4% moslim. Van de jongeren volgen er 76.2% onderwijs. Hiervan doet 12.3% vmbo, 3.3% havo, 3.2% vwo, 45.9% mbo, 8.2% hbo. Aan de respondenten is tevens gevraagd bij wie ze wonen. Van de respondenten geeft 75.4% aan bij zijn vader en moeder te wonen, 15.6% bij zijn moeder, 1.6% bij pleegouders en 7.4% geeft aan een andere gezinsstructuur te hebben (bijvoorbeeld wonen bij vader of bij opa/oma).

Meetinstrumenten

Het meetinstrument dat gebruikt werd in dit onderzoek is een vragenlijst voor jongeren (zie Bijlage 1). De vragenlijst bestaat uit meerkeuzevragen, open vragen en vignetten. De

vragenlijst is grotendeels gebaseerd op een vragenlijst die eerder werd gebruikt bij een onderzoek naar de relatie tussen normbesef en externaliserend probleemgedrag. De vragenlijst bestaat uit zes delen: externaliserend probleemgedrag, normbesef, culturele identiteit, ouderlijke controle, SES en hoeveelheid hangtijd. Voor deze studie zijn specifiek de onderdelen externaliserend probleemgedrag, normbesef en ouderlijke controle gebruikt.

Externaliserend probleemgedrag. De schaal voor externaliserend probleemgedrag bestaat uit 11 items afkomstig uit de Jongerenvragenlijst 2009-2010 van de Universiteit Leiden. Deze lijst is samengesteld op basis van schalen uit een eerder onderzoek (Berry, Phinney, Sam, & Vedder, 2006) om externaliserend probleemgedrag te meten. Een voorbeelditem is: 'Hoe vaak heb je de afgelopen periode expres de stoelen in een bus, de bioscoop of ergens anders beschadigd.'. De antwoordmogelijkheden zijn: 1 = nooit, 2 = ja, maar niet tijdens de laatste 12 maanden, 3 = één keer in de laatste 12 maanden, 4 = 2-3 keer tijdens de laatste 12 maanden, 5 = meer dan 3 keer tijdens de laatste 12 maanden. Een hoge score geeft aan dat een respondent meer externaliserend probleemgedrag vertoont. Omdat de vragenlijst is overgenomen uit eerder onderzoek is al bekend dat de psychometrische kwaliteit goed is met een Cronbach's alpha van .78 (ICSEY; Berry et al., 2006).

Normbesef. De variabele normbesef werd gemeten aan de hand van zeven vignetten. Vijf daarvan zijn ontwikkeld door een eerdere scriptiegroep. Deze vijf zijn voor deze studie aangevuld met twee nieuwe vignetten om te betrouwbaarheid te verbeteren (zie Bijlage 1). De respondenten werd gevraagd welk cijfer zij situaties geven op een schaal van 1 ('ik vind dit gedrag niet kunnen') tot 10 ('ik vind dit gedrag wel kunnen'). In één van de vignetten is bijvoorbeeld een foto van een bushokje met een kapotte ruit zichtbaar. Bij deze foto staat de volgende situatieschets: 'Koen en zijn vrienden hangen buiten wat rond. Koen gooit een steen tegen het raam van een bushokje. Koen en zijn vrienden moeten hierom lachen. Een politie agent die het kapotte bushokje ziet geeft dit gedrag een 2.' Vervolgens wordt de volgende vraag gesteld: 'Welk cijfer geef jij aan het gedrag van Koen en zijn vrienden? 1/2/4/3/4/5/6/7/8/9/10'. Tevens wordt gevraagd welk cijfer vrienden en autoriteitspersonen in de omgeving van de jongeren aan deze situatie zouden toekennen. Een hogere score op deze vragen hangt samen met een hoger normbesef. Omdat de situaties visueel zijn weergegeven en een willekeurige hoofdpersoon is gekozen, wordt het voorstellingsvermogen van de jongere over de genoemde situatie vergroot en is de situatie minder persoonlijk. Naar verwachting zal de respondent hierdoor eerlijker een mening geven (Stolte, 1994). Ook wordt

de neiging tot sociaal wenselijk antwoorden zo verkleind (Wason et al., 2002). Om vast te stellen of normbesef een eendimensionaal begrip is, werd een factoranalyse op de zeven situaties uitgevoerd. Voor deze analyse zijn de data omgepooled, zodat een lage waarde correspondeert met een laag normbesef. Uit de Kaiser-Meyer-Olkin-test (KMO) blijkt dat de data geschikt zijn voor factoranalyse: de KMO-waarde van de data is .88. Vanaf een waarde van .70 kan men stellen dat de variabelen voldoende gemeenschappelijk hebben om een factoranalyse uit te kunnen voeren. Uit de correlatietabel blijkt dat alle zeven met elkaar samenhangen ($p < .001$). Uit de componentenmatrix blijkt bovendien dat alle zeven factoren hoog laden ($> .77$) op één factor 'normbesef jongere'. De variabele normbesef kan hierdoor als een eendimensionale variabele worden gezien. Om vast te stellen in hoeverre de scores op de verschillende situaties met elkaar samenhangen is een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd. De Cronbach's alpha bedraagt in het huidige onderzoek .92. Dit betekent dat de scores op de verschillende situaties sterk met elkaar samenhangen.

Ouderlijke controle. Voor de schaal ouderlijke controle is er gebruik gemaakt van een lijst van Stattin en Kerr (2000). Er zijn vijf vragen gebruikt. De Cronbach's alpha is vastgesteld voor zowel de vader als de moeder, sekse, herkomstgroep en verschillende leeftijdsgroepen. De Cronbach's alpha ligt voor alle metingen tussen de .75 en .85 (Stattin, & Kerr, 2000). Een voorbeeld vraag is: 'Wil jouw vader/moeder altijd dat je vertelt waar je 's avonds bent, met wie je bent en wat jullie samen doen?' Hierbij zijn de antwoordmogelijkheden: 1 = nooit, 2 = soms, 3 = regelmatig, 4 = vaak en 5 = altijd.

Procedure

De doelgroep voor dit onderzoek waren Marokkaanse jongeren tussen de 16 en 21 jaar. In de maanden januari en februari van 2013 werden zoveel mogelijk jongeren in verschillende grote steden in de Randstad benaderd. De jongeren werden door groepjes van twee onderzoekers op straat aangesproken en gevraagd of zij een vragenlijst wilden invullen. Ook werden jongeren benaderd in buurthuizen en binnen organisatie die activiteiten ondernemen met (Marokkaanse) hangjongeren. Voor het benaderen van de Marokkaanse hangjeugd is een draaiboek geschreven (zie Bijlage 2) zodat de benadering van alle jongeren consequent op dezelfde wijze gebeurde. Het duurde ongeveer 10 minuten om de vragenlijst in te vullen. De respondenten zijn voor het invullen van de vragenlijst niet beloond. Deelname aan het onderzoek was geheel anoniem en jongeren waren vrij om te besluiten niet mee te doen.

Resultaten

Algemene data-inspectie

Univariate analyses zijn uitgevoerd voor de variabelen externaliserend probleemgedrag, ouderlijke controle en normbesef. Er waren geen missende waarden op deze variabelen. Aan de hand van histogrammen, de gestandaardiseerde scheefheid en gepiekttheid en Q-Q plots werd bevonden dat de variabelen externaliserend probleemgedrag en normbesef scheef verdeeld waren. Op externaliserend probleemgedrag en normbesef werden een aantal extreme uitbijters gevonden. Er is gekozen om de waarden van deze uitbijters te veranderen in de op één na hoogste waarde, omdat deze toch interessant kunnen zijn voor de verdere analyses. Door de waarden van de uitbijters te veranderen, konden deze nog steeds mee worden genomen en verbeterde de normaliteit. In Tabel 1 zijn de waarden te zien van de skewness en kurtosis na het aanpassen van de uitbijters. Deze zijn verbeterd ten opzichte van de waarden voor de aanpassingen (externaliserend probleemgedrag: skewness = 6.269, kurtosis = 4.897; normbesef: skewness = -7.594, kurtosis = 6.572). De verdeling bleef echter scheef.

De variabele ouderlijke controle scoort op scheefheid en gepiekttheid wel binnen de range van -3 tot 3 (Tabel 1). Aan zowel de histogram en de boxplot is echter te zien dat de verdeling lichtelijk scheef naar rechts ligt. Op de Kolmogorov-Smirnov test voor normaliteit scoort ouderlijke controle dan ook significant, waardoor de aanname van normaliteit verworpen wordt. De interpretatie van de statistische analyses moeten daarom kritisch bekeken worden, omdat geen een van de variabelen voldoet aan de aanname van normaliteit.

Tabel 1

Algemene kenmerken variabelen Externaliserend Probleemgedrag, Ouderlijke Controle en Normbesef.

Variabelen ($N = 122$)	$M (SD)$	Min.	Max.	Skewness	Kurtosis
Externaliserend probleemgedrag	1.756 (.655)	1	3.64	5.164	1.883
Ouderlijke controle	2.462 (1.162)	1	5	2.872	-1.434
Normbesef	8.363 (1.713)	3.57	10	-5.954	2.083

Regressie analyses van ouderlijke controle

Voor het beantwoorden van de vraag of ouderlijke controle samenhangt met het externaliserende probleemgedrag dat de hangjongeren laten zien, is een lineaire regressie analyse uitgevoerd. Bij het interpreteren van de resultaten van deze test, moet rekening gehouden worden dat er niet voldaan is aan normaliteit. De resultaten lieten zien dat ouderlijke controle 0.3% van de variantie op externaliserend probleemgedrag voorspelt ($R^2=.003$, $F(1,121)=.36$, $p=.55$). Het voorspellende effect van ouderlijke controle op externaliserend probleemgedrag van de jongere was niet significant. Zie Tabel 2 voor een overzicht van de resultaten van de lineaire regressie analyse naar de invloed van ouderlijke controle op externaliserend probleemgedrag.

Tabel 2

Lineaire regressie analyse: afhankelijke variabele Externaliserend Probleemgedrag (N=122)

	<i>B</i>	Standaard meetfout	β	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>r</i>
(Constant)	1.83	.14		13.11	<.001	
Ouderlijke controle	-.03	.05	-.06	-.60	.55	-.06

Om de vraag te beantwoorden of er samenhang is tussen een verminderde ouderlijke betrokkenheid en een zwakke score op normbesef, is ook een lineaire regressie analyse uitgevoerd. Met deze variabelen is eveneens niet voldaan aan de aanname van normaliteit. Er moet daarom voorzichtig omgegaan worden met de interpretatie van de uitkomsten. Uit de resultaten van de analyse blijkt dat 0.9% van de variantie op normbesef voorspeld wordt door ouderlijke controle ($R^2=.009$, $F(1,121)=1.08$, $p=.30$). Het voorspellende effect van ouderlijke controle op het normbesef van de hangjongere was niet significant. Een overzicht van de resultaten op de lineaire regressie analyse naar de invloed van ouderlijke controle op normbesef is te vinden in Tabel 3.

Tabel 3

Lineaire regressie analyse: afhankelijke variabele Normbesef (N=122)

	<i>B</i>	Standaard meetfout	β	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>r</i>
(Constant)	8.02	.36		22.00	<.001	
Ouderlijke controle	.14	.13	.09	1.04	.301	.09

Mediatie analyse voor de samenhang tussen ouderlijke controle en normbesef

Ter beantwoording van de derde vraag naar het mediërende effect van normbesef op de samenhang tussen ouderlijke controle en het externaliserend probleemgedrag van de jongere, is een mediatie analyse volgens de methode van Baron en Kenny (1986) uitgevoerd. Als voorwaarden voor het uitvoeren van een mediatie analyse, moet er een significant voorspellend effect zijn van de onafhankelijke variabele (x) op de mediator variabele (m) en er moet een significant voorspellend effect zijn van de onafhankelijke variabele op de afhankelijke variabele (y). In bovengenoemde lineaire regressie analyses werd deze significantie niet gevonden voor de voorspelling van ouderlijke controle (x) op normbesef (m) ($R^2=.009$, $F(1,121)=1.08$, $p=.30$) en ook niet voor de voorspelling van ouderlijke controle op externaliserend probleemgedrag (y) ($R^2=.003$, $F(1,121)=.36$, $p=.55$).

Omdat uit deze regressie analyses geen significante resultaten zijn gekomen, kan er geen sprake zijn van mediatie omdat er geen verband is tussen de variabelen, de bevindingen op de uitgevoerde multiële regressie zijn daarom bij voorbaat niet significant. De resultaten van de multiële regressie analyse voor de voorspellende variabelen ouderlijke controle en normbesef en de afhankelijke variabele externaliserend probleemgedrag staan in Tabel 4. De resultaten lijken er op te wijzen dat de predictoren ouderlijke controle en normbesef 37.8% van de variantie op externaliserend probleemgedrag verklaren ($R^2=.37$, $F(1,121)=36.12$, $p<.001$). Hierbij voorspelt de score op normbesef significant de score op externaliserend probleemgedrag. Ouderlijke controle is geen significante voorspeller voor externaliserend probleemgedrag. Er is dus geen sprake van mediatie, maar er is duidelijk een grote unieke inbreng van de variabele normbesef op de variabele externaliserend probleemgedrag. Dit betekent dat bij een toename van normbesef, het externaliserende probleemgedrag afneemt.

Tabel 4

Multipiele regressie analyse: afhankelijke variabele Externaliserend Probleemgedrag (N=122)

	<i>B</i>	Standaard meetfout	β	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>r</i>
(Constant)	3.72	.25		14.94	<.001	
Ouderlijke controle	.002	.04	.003	-8.47	.96	-.06
Normbesef	-.24	.03	-.63	.05	<.001	-.62

Discussie

Marokkaanse hangjongeren veroorzaken veel overlast en vertonen veel antisociaal en crimineel gedrag (Pels, 2003; Van Gemert, & Fleischer, 2002). Voor de aanpak van deze hangjongeren is het belangrijk te kijken waarom zij dit probleemgedrag laten zien. Hierbij kan gekeken worden naar externe en interne invloeden op dit gedrag. Zo wordt vanuit de maatschappij de schuld vaak bij de ouders gelegd. De mate van steun en betrokkenheid van de ouder lijkt van invloed te zijn op het probleemgedrag van kinderen (Cook, Buehler, & Henson, 2009). Toch ontwikkelen de morele cognities van de jongeren in de adolescentie dusdanig, dat de jongeren een bepaald besef hebben van wat zij acceptabel gedrag vinden en wat niet. Dit normbesef kan een belangrijke voorspeller zijn van externaliserend probleemgedrag (Van der Velden, et al., 2010). In deze studie is onderzocht of de ouderlijke controle samenhang met het normbesef van de Marokkaanse hangjongeren en daarmee met het externaliserende probleemgedrag dat zij vertonen.

Op de vraag of externaliserend probleemgedrag van de hangjongeren afhankelijk is van de mate van ouderlijke betrokkenheid, werd geen significant effect gevonden. De voorspelling was dat bij een afname van de ouderlijke betrokkenheid, het externaliserende probleemgedrag zou toenemen. Uit de resultaten bleek de richting van de verklaarde variantie wel de goede kant op te liggen, omdat bij een toename van ouderlijke controle er een lichte afname was op externaliserend probleemgedrag. Deze afname was echter niet significant en daardoor is de gestelde hypothese niet bewezen. Dit is niet in overeenstemming met eerder onderzoek (Cook, Buehler, & Henson, 2009; Deutsch, Crockett, Wolff, & Russell, 2012).

Een verklaring voor het niet vinden van het verwachte effect zou kunnen zijn dat de gebruikte vragenlijst naar ouderlijke controle van Stattin en Kerr (2000) geen inzicht geeft in de sensitieve kant van het ouderschap. Terwijl dit juist belangrijk is om onderscheid te maken in autoritatief en autoritair ouderschap. Als ouders erg restrictief zijn en weinig sensitief reageren, zoals bij autoritair ouderschap, heeft dit juist een negatief effect op de kinderen en is er kans op opstandigheid (Baumrind, 1968). In Marokkaanse gezinnen is meer sprake van autoritair ouderschap dan van autoritatief ouderschap (Pels, Distelbrink, & Postman, 2009). Het meten van ouderlijke sensitiviteit, naast de ouderlijke controle, zou daarom meer inzicht kunnen bieden in de wisselwerking tussen de invloed van de ouders en het externaliserende probleemgedrag van het kind (Van Zeijl, et al., 2006).

Ook op de tweede deelvraag naar de samenhang tussen de ouderlijke controle en het normbesef van de Marokkaanse hangjongeren werd geen significant resultaat gevonden. Van te voren was de hypothese gesteld dat bij een afname van de ouderlijke controle ook het normbesef af zou nemen. Het gevonden resultaat lag ook bij deze analyse in de goede richting, want bij een toename van ouderlijke controle nam het normbesef lichtelijk toe. Deze toename is echter niet relevant door de afwezigheid van significantie. De gestelde hypothese is dus niet bewezen. Ouderlijke controle hing niet samen met het normbesef van de jongeren. Dit kwam niet overeen met eerder onderzoek (Hardy, Bhattacharjee, Reed, & Aquino, 2010; Pels, Distelbrink, & Postma, 2009). Wederom geldt hier dat de vragenlijst naar ouderlijke controle niet kijkt naar de sensitiviteit van de ouders, dit geeft misschien een onvolledig beeld van de ouderlijke invloed.

Het resultaat op de laatste deelvraag of de samenhang van ouderlijke controle op externaliserend probleemgedrag gemedieerd werd door het normbesef van de Marokkaanse hangjongeren, was ook niet significant. Dit kwam omdat ouderlijke controle als onafhankelijke variabele zowel de score op de mediërende factor normbesef als op de afhankelijke variabele externaliserend probleemgedrag niet voorspelde. Hierdoor kon er dus geen sprake zijn van mediatie. Wel bleek dat normbesef op zich wel een belangrijke voorspeller was voor externaliserend probleemgedrag. Dit is in overeenstemming met de literatuur (Van der Velden, et al., 2010). Normbesef zou namelijk een voorspeller zijn voor het vertonen van externaliserend probleemgedrag. Uit de resultaten bleek dat bij een toename van normbesef, er een afname was op het externaliserende probleemgedrag. Dus ondanks dat er geen effect was van de ouderlijke controle op externaliserend probleemgedrag, met of zonder de inachtneming van normbesef als mediërende factor, was normbesef op zichzelf wel

een belangrijke voorspeller voor het vertonen van probleemgedrag door de Marokkaanse hangjongeren.

Beperkingen van het onderzoek

Door de selectieve steekproef zijn de resultaten uit dit onderzoek beperkt generaliseerbaar. Er is alleen onderzoek gedaan in een aantal steden in de Randstad, dus er valt niks te zeggen over Marokkaanse hangjongeren in andere delen van Nederland. Ook kan er sprake zijn geweest van selectieve non-respons. Jongeren die meer antisociale gedragingen laten zien, zijn misschien minder geneigd mee te doen aan onderzoek. De jongeren die uiteindelijk bereid waren wel deel te nemen, hadden misschien het minst last van externaliserende problematiek van alle jongeren die zijn aangesproken. Het kan zijn dat hierdoor de verkregen resultaten uit dit onderzoek een vertekend beeld zullen geven, omdat de kern van de problematiek niet in beeld wordt gebracht.

Naast deze beperkingen van generaliseerbaarheid en selectiviteit, kan er ook sprake zijn geweest van sociaal wenselijkheid. Vooral op de vragen naar probleemgedrag kunnen sociaal wenselijke antwoorden zijn gegeven door de jongeren. Opvallend was dat veel jongeren tijdens het onderzoek aan de onderzoeksters vertelden dat Marokkaanse jeugd een onterecht slechte naam heeft. De jongeren zijn zich blijkbaar bewust van het slechte imago dat ze hebben en zouden hierdoor minder eerlijk kunnen zijn geweest over het gedrag dat ze in werkelijkheid vertonen. Ook kan het zijn dat de lijsten niet geheel door de jongeren alleen zijn ingevuld, aangezien de jongeren vaak in groepen werden aangesproken. Hierdoor kon niet altijd worden voorkomen dat de jongens bij elkaar keken om te zien wat ze hadden ingevuld.

Implicaties

Het doel van deze studie was om inzicht te verkrijgen in externe en interne invloeden op het probleemgedrag dat Marokkaanse hangjongeren vertonen. Het belang hiervan is om uiteindelijk naar een oplossing toe te kunnen werken. Als meer bekend is over de kern van het probleem, kan er effectiever gezocht worden naar de juiste aanpak. Uitgaande van de resultaten van deze studie, blijkt de ouderlijke controle geen effect te hebben op het probleemgedrag van de jongeren. Aangezien vaak, onder andere vanuit de media, de schuld bij de ouders wordt gelegd, is dit een belangrijke bevinding. Meer controle vanuit de ouders

heeft blijkbaar geen invloed op het externaliserende probleemgedrag van de jongeren. Normbesef blijkt hier wel een sterke invloed op te hebben en daarom zou dit in de toekomst een belangrijk punt kunnen zijn om op in te spelen bij de aanpak van antisociaal probleemgedrag bij Marokkaanse hangjongeren.

Een voorbeeld van een interventie gericht op de verbetering van normbesef kan gegeven worden aan de hand van een interventie van Centrum Criminaliteitspreventie Veiligheid (CCV, 2012). In Maasdijk is het initiatief ‘Met vereende krachten’ opgezet om de problematiek rondom hangjongeren aan te pakken. Hierbij wordt onder andere ingespeeld op de verbetering van het normbesef bij de hangjongeren door ze meer te betrekken bij de buurt. Er worden gesprekken op gang gebracht, onder leiding van professionals, tussen hangjongeren, ouders en buurtbewoners. Hierdoor moet er een beter begrip worden gecreëerd bij de jongeren voor de lasten die zij veroorzaken in hun omgeving. Als dit initiatief een goede basis blijkt te hebben bij de aanpak van hangjongeren, dan is er misschien een mogelijkheid om dit landelijk in te voeren.

Aanbevelingen voor toekomstig onderzoek

Uit deze studie bleek dat ouderlijke controle geen invloed heeft op normbesef. Misschien dat dit vanuit een combinatie van ouderlijke controle met sensitief ouderschap wel blijkt. Of er moeten nog andere beïnvloedende factoren zijn op de ontwikkeling van normbesef, zoals de peergroep zelf (Erickson, & Jensen, 1977). In deze studie is hier geen onderzoek naar gedaan. Voor toekomstig onderzoek zou het nuttig kunnen zijn om naast ouderlijke controle, ook onderzoek te doen naar sensitief ouderschap en naar de invloed van de peergroep. Ook zou bij vervolgonderzoek gekeken kunnen worden naar meerdere steden verspreid over Nederland voor de generaliseerbaarheid van de bevindingen.

Voor toekomstig onderzoek zou ook het probleem van sociaal wenselijk antwoorden kunnen worden aangepakt, zodat jongeren minder bewust zijn dat er vragen worden gesteld over hun imago. Dit kan door in plaats van slechts kwantitatief onderzoek te doen, ook kwalitatief onderzoek uit te voeren zoals observaties of interviews met belangrijke anderen (ouders, leerkrachten, etc.). Verder onderzoek is zeker wenselijk om tot de kern van het probleem te komen van het antisociale en delinquente gedrag van Marokkaanse hangjongeren. Niet alleen voor het vinden van een aanpak, maar ook om bepaalde stigma's te doorbreken. Ouders hoeven niet altijd de schuld te krijgen van het gedrag van hun kinderen. Jongeren

hanteren een eigen norm van wat wel en niet acceptabel is en moeten daarom aansprakelijk zijn voor hun eigen acties.

Literatuur

- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator–mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, *51*, 1173-1182. doi:10.1037/0022-3514.51.6.1173
- Baumrind, D. (1968). Authoritarian VS. authoritative parental control. *Adolescence*, *3*(11), 255-272.
- Berry, J.W., Phinney, J.S., Sam, D.L., & Vedder, P. (2006). Immigrant Youth: Acculturation, Identity, and Adaptation. *Applied psychology: an international review*, *55*, 303-332. doi: 10.1111/j.1464-0597.2006.00256.x
- Blasi, A. (2004). Moral functioning: Moral understanding and personality. In D. K. Lapsley, & D. Narvaez (Eds.), *Moral development, self, and identity* (pp. 335-349). Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum.
- Bongers, I.L., Koot, H.M., Van der Ende, J., & Verhulst F.C. (2003). The normative development of child and adolescent problem behavior. *Journal of Abnormal Psychology*, *112*, 179-192. doi:10.1037/0021-843X.112.2.179
- Boyce, W., Torsheim, T., Currie, C., & Zambon, A. (2006). The family affluence scale as a measure of national wealth: Validation of an adolescent self-report measure. *Social indicators research*, *78*, 473-487. doi:10.1007/s11205-005-1607-6
- Centrum Criminaliteitspreventie Veiligheid (2012). *Met vereende kracht*. Verkregen op 10 juni, 2013, van http://www.hetccv.nl/binaries/content/assets/ccv/dossiers/wijkinterventies/met_vereende_krachten.pdf.
- Chong, S.T., Jaafar, J.R., Rahmin, S.A., Kadir, N.B.A., Subhi, N., Koh, D., Khairuddin, L.L., & Nen, S. (2012). Self-integrity as the protective shield for peer group loitering among at risk youth. *Asian Social Science*, *8*, 98-102. doi:10.5539/ass.v8n9p98
- Cook, E.C., Buehler, C., & Henson, R. (2009). Parents and peers as social influences to deter antisocial behaviour. *Journal of Youth and Adolescence*, *38*, 1240-1252. doi:10.1007/s10964-008-9348-x
- Deković, M., Wissink, I.B., & Meijer, A.M. (2004). The role of family and peer relations in adolescent antisocial behaviour: comparison of four ethnic groups. *Journal of Adolescence*, *27*, 497-514. doi:10.1016/j.adolescence.2004.06.010

- Distelbrink, M.J., Meeuwesen, L., & Pels, T.V.M. (2009). Communicatie over opvoedingsdoelen in Marokkaanse en Nederlandse gezinnen: verslag van een preliminair onderzoek. *Kind en adolescent*, 30, 36-50. doi:10.1007/BF03087930
- Deutsch, A.R., Crockett, L.J., Wolff, J.M., & Russell, S.T. (2012). Parent and peer pathways to adolescent delinquency: Variations by ethnicity and neighbourhood context. *Journal of Youth and Adolescence*, 41, 1078-1094. doi:10.1007/s10964-012-9754-y
- Ennett, S.T., & Bauman, K.E. (1994). The contribution of influence and selection to adolescent peer group homogeneity: The case of adolescent cigarette smoking. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 653-663. doi:10.1037/0022-3514.67.4.653
- Erickson, M.L., & Jensen, G.F. (1977). "Delinquency is still Group behavior!": Toward revitalizing the group premise in the sociology of deviance. *The Journal of Criminal Law & Criminology*, 68(2), 262-273.
- Gatti, U., Haymoz, S., & Schadee, H.M.A. (2011). Deviant youth groups in 30 countries: results from the second international self-report delinquency study. *International Criminal Justice Review*, 21, 208-224. doi:10.1177/1057567711418500
- Gordon, R.A., Lahey, B.B., Kawai, E., Loeber, R., Stouthammer-Loeber, M., & Farrington, D.P. (2004). Antisocial behaviour and youth gang membership: Selection and socialization. *Criminology*, 42, 55-87. doi: 10.1111/j.1745-9125.2004.tb00513.x
- Hardy, S.A., & Carlo, G. (2011). Moral identity: What is it, how does it develop, and is it linked to moral action? *Child Development Perspectives*, 5(3), 212-218. doi:10.1111/j.1750-8606.2011.00189.x
- Hardy, S.A., Bhattacharjee, A., Reed, A. II, & Aquino, K. (2010). Moral identity and psychological distance: The case of adolescent parental socialization. *Journal of Adolescence*, 33, 111-123. doi:10.1016/j.adolescence.2009.04.008
- Hazekamp (1985). *Rondhangen als tijdverdrijf. Over het onder-elkaar-zijn van jongens en meisjes in de vrije tijd*. Amsterdam: VU uitgeverij.
- Monahan, K.C., Steinberg, L., & Cauffman, E. (2009). Affiliation with antisocial peers, susceptibility to peer influence, and antisocial behavior during the transition to adulthood. *Developmental Psychology*, 45, 1520-1530. doi:10.1037/a0017417
- Morrison, F.J., & Cooney, R.R. (2002). Parenting and academic achievement: multiple paths to early literacy. In J.G. Borkowski, S.L. Ramey, & M. Bristol-Power (Eds.), *Parenting and the child's world: Influences on academic, intellectual, and social emotional development* (pp. 141-160). New York, USA: Psychology Press.

- Nederlands Jeugd Instituut (z.d.). Verkregen op 21 december, 2012, van <http://www.nji.nl/smartsite.dws?id=109526>.
- Pels, T. (2003). Respect van twee kanten: over socialisatie en lastig gedrag van Marokkaanse jongens. *Migrantenstudies*, 19(4), 228-239.
- Pels, T., Distelbrink, M., & Postma, L. (2009). *Opvoeding in de migratiecontext: review van onderzoek naar de opvoeding in gezinnen van nieuwe Nederlanders*. Verwey-Jonker instituut.
- Phinney, J. (1992). The Multigroup Ethnic Identity Measure: A new scale for use with adolescents and young adults from diverse groups. *Journal of Adolescent Research*, 7, 156-176. doi:10.1177/074355489272003
- Phoenix, A., Frosch, S., & Pattman, R. (2003). Producing contradictory masculine subject positions: Narratives of threat, homophobia and bullying in 11-14 year old boys. *Journal of Social Issues*, 59, 179-195. doi:10.1111/1540-4560.t01-1-00011
- Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (2008). *Tussen flaneren en schofferen: een constructieve aanpak van het fenomeen hangjongeren (advies 43)*. Amsterdam, Nederland: Uitgeverij SWP.
- Rutter, M., (1996). Introduction: Concepts of antisocial behavior, of cause and of genetic influences. In G.R. Bock & J.A. Goode (Eds.), *Genetics of criminal and antisocial behavior*, (pp. 1-20). Wiley, United Kingdom: Chichester.
- Stattin, H., & Kerr, M. (2000). Parental monitoring: A reinterpretation. *Child Development*, 71, 1072-1085. doi:10.1111/1467.8624.00210
- Stolte, J.F. (1994). The context of satisficing in vignette research. *The journal of social psychology*, 134, 727-733. doi:10.1080/00224545.1994.9923007
- Van der Velden, F., Brugman, D., Boom, J., & Koops, W. (2010). Moral cognitive processes explaining antisocial behavior in young adolescents. *International Journal of Behavior Development*, 34, 292-303. doi:10.1177/0165025409343705
- Van Gemert, F., & Fleisher, M. (2002). *In de greep van de groep: Een onderzoek naar een Marokkaanse problematische jeugd*. Amsterdam: Regioplan Beleidsonderzoek.
- Van Zeijl, J., Mesman, J., Van IJzendoorn, M.H., Bakermans-Kranenburg M.J., Juffer, F., Stolk, M.N., Koot H.M., & Alink, L.R.A. (2006). Attachment-based intervention for enhancing sensitive discipline in mothers of 1-to 3-year-old children at risk for externalizing behaviour problems: A randomized controlled trial. *Journal of consulting and clinical psychology*, 74, 994-1005. doi:10.1037/0022-006X.74.6.994

Wason, K.D., Polonsky, M.D., & Hyman, M.R. (2002). Designing vignette studies in marketing. *Australian marketing journal*, *10*, 41-58. doi:10.1016/S1441-3582(02)70157-2

Bijlage 1 Vragenlijst

Met de onderstaande vragen willen we graag iets meer te weten komen over jou en je achtergrond. Kruis duidelijk het hokje aan dat voor jou het meest van toepassing is. Je mag altijd maar een hokje aankruisen! Bij sommige vragen moet je iets op de stippellijn schrijven.

1. Hoe oud ben je?

..... jaar.

2. Ik ben een

Jongen

Meisje

3. Ga je naar school?

Ja

Nee

Praktijkonderwijs	VMBO	MBO	Havo	Vwo	HBO/WO
☐ Onderbouw	☐ Basis	☐ niveau 1	☐ Klas 3	☐ Klas 3	☐ HBO
☐ Bovenbouw	☐ Kader	☐ niveau 2	☐ Klas 4	☐ Klas 4	☐ WO
	☐ TL	☐ niveau 3	☐ Klas 5	☐ Klas 5	
		☐ niveau 4		☐ Klas 6	

4. Waar ben je geboren?

Marokko

Nederland

Anders namelijk.....

5. Waar is je vader geboren?

Marokko

Nederland

Anders namelijk.....

6. Waar is je moeder geboren?

Marokko

Nederland

Anders namelijk.....

7. Wat is je godsdienst?

Christen

Hindoe

Boeddhist

Moslim

Joods

Geen

Anders, namelijk.....

8. Welke omschrijving past het beste bij de buurt waarin je woont?

- Ik woon in een buurt met vrijwel allemaal Nederlanders.
- Ik woon in een buurt waarin de meerderheid van de bewoners Nederlands is.
- Ik woon in een buurt met een mengeling van Nederlanders en immigranten.
- Ik woon in een buurt waarin de meerderheid van de bewoners immigrant is.
- Ik woon in een buurt met vrijwel allemaal immigranten.

9. Bij wie woon jij?

- Bij mijn vader en moeder.
- Bij mijn moeder.
- Bij mijn vader.
- Bij pleegouders.
- Bij mijn opa en of oma.
- Anders, namelijk.....

10. Hebben je ouders/verzorgers een auto?

- Nee
- Ja, één
- Ja, twee of meer

11. Heb je een eigen slaapkamer?

- Nee
- Ja

12. Hoeveel computers staan er bij jou thuis?

- Geen
- één
- Twee
- meer dan twee

13. Hoe vaak ben je in de laatste 12 maanden met je familie of met je ouders op vakantie geweest:

- Niet
- één keer
- Twee keer
- Meer dan twee keer

14. Hoe vaak ben je op straat met vrienden aan het chillen (buurthuis zonder toezicht mag bijvoorbeeld ook)?

- Minder dan 2 dagen per week
- 3 tot 4 dagen per week
- 4 tot 5 dagen per week
- Meer dan 5 dagen per week

15. Hoeveel uren per dag ben je met vrienden aan het chillen op die dagen (buurthuis zonder toezicht mag bijvoorbeeld ook)?

- Minder dan 2 uur per dag
- 2 tot 4 uur per dag
- 4 tot 6 uur per dag
- Meer dan 6 uur per dag

16. Welk dagdeel ben je het meeste op straat te vinden (buurthuis zonder toezicht mag bijvoorbeeld ook)?

- Ochtend
- Middag
- Avond
- Nacht

Veel jongeren zijn wel eens betrokken geweest bij een vervelende gebeurtenis. Wij willen graag weten hoe vaak deze gebeurtenissen voorkomen. Ben jij weleens betrokken geweest bij een van de volgende gebeurtenissen, en zo ja, hoe vaak? Kruis het hokje aan dat voor jou van toepassing is.

	Heb je wel eens te maken gehad met de volgende gebeurtenissen?	Nooit	Ja, maar niet tijdens de laatste 12 maanden.	Eén keer in de laatste 12 maanden.	2-3 keer tijdens de laatste 12 maanden	Meer dan 3 keer tijdens de laatste 12 maanden.
17.	Een heftige ruzie met een leerkracht.	0	0	0	0	0
18.	Uit de klas gestuurd zijn, omdat je iets had gedaan dat niet mocht.	0	0	0	0	0
19.	Gevochten met iemand.	0	0	0	0	0
20.	Iets in een winkel gepakt zonder te betalen.	0	0	0	0	0
21.	Expres de stoelen in een bus, de bioscoop of in een andere openbare ruimte kapot gemaakt.	0	0	0	0	0
22.	Expres een ruit kapot gegooid, een bushokje vernield of iets anders op straat kapot gemaakt.	0	0	0	0	0
23.	Gescholden tegen een leerkracht.	0	0	0	0	0
24.	Iemand bedreigd, bijvoorbeeld door te zeggen dat je zult gaan slaan.	0	0	0	0	0
25.	Niet betaald voor de bioscoop, de bus of de trein.	0	0	0	0	0
26.	Een andere scholier gepest.	0	0	0	0	0
27.	In aanraking geweest met de politie.	0	0	0	0	0

In hoeverre kloppen de volgende uitspraken over jouw ouders en hoe betrokken ze zijn bij jou leven?

		Nooit	Soms	Regelmatig	Vaak	Altijd
28.	Heb je toestemming van je vader/moeder nodig om op een doordeweekse avond tot laat weg te blijven?	☐	☐	☐	☐	☐
29.	Moet je het eerst aan je vader/moeder vragen voordat je samen met je vrienden kan beslissen wat jullie gaan doen op een zaterdagavond?	☐	☐	☐	☐	☐
30.	Als je 's avonds tot laat bent weg geweest wil je vader/moeder dan dat je uitlegt wat je hebt gedaan en met wie je samen was?	☐	☐	☐	☐	☐
31.	Wil jouw vader/moeder altijd dat je vertelt waar je 's avonds bent, met wie je bent en wat jullie samen doen?	☐	☐	☐	☐	☐
32.	Voordat je op een zaterdagavond weg gaat, wil jouw vader/moeder dan dat je vertelt waar je naar toe gaat en met wie?	☐	☐	☐	☐	☐

De volgende vragen gaan over jouw culturele achtergrond en hoe jij je daarbij voelt. Kruis in de hokjes aan wat het meeste bij jou past. Als jij of je ouders uit een land komen dat niet in de lijst staat kun je dat land op de stippellijn invullen.

33. Ik voel me:

- 0 Nederlander
- 0 Marokkaan
- 0 Antiliaan
- 0 Surinamer
- 0 Anders namelijk.....

34. De vrienden waarmee ik op straat ben (buurthuis zonder toezicht mag ook) zijn:

- 0 Nederlander
- 0 Marokkaan
- 0 Antiliaan
- 0 Surinamer
- 0 Anders namelijk.....

(Bij deze vraag mag je meerdere antwoorden aankruisen)

35. Mijn vriendengroep waarmee ik op straat ben bestaat uit:

- 0 Minder dan vijf personen
- 0 5 tot 10 personen
- 0 Meer dan 10 personen

Het antwoord dat jij bij vraag 33 hebt aangekruist, noemen wij jouw "culturele achtergrond." Je kunt hier dus aan denken wanneer we het in de volgende vragen hebben over jouw cultuur en achtergrond.

		Helemaal oneens	Beetje oneens	Weet niet/ Neutraal	Beetje eens	Helemaal eens
36.	Ik voel me deel van de Marokkaanse cultuur.	0	0	0	0	0
37.	Ik ben trots dat ik een Marokkaan ben.	0	0	0	0	0
38.	Ik ben blij dat ik Marokkaans ben.	0	0	0	0	0
39.	Ik voel me deel van de Nederlandse cultuur.	0	0	0	0	0
40.	Ik ben trots Nederlander te zijn.	0	0	0	0	0
41.	Ik ben blij dat ik Nederlander ben.	0	0	0	0	0
42.	Ik schaam me dat ik deel uitmaak van de Marokkaanse cultuur.	0	0	0	0	0
43.	Het zit me niet lekker dat ik Marokkaans ben.	0	0	0	0	0
44.	Ik vind het fijn om deel te nemen aan de Marokkaanse cultuur.	0	0	0	0	0
45.	Dat ik een Marokkaan ben geeft me een goed gevoel.	0	0	0	0	0

De volgende plaatjes gaan over het gedrag van jongeren in bepaalde situaties. Het is de bedoeling dat jij het gedrag van de jongeren een cijfer van 1 t/m 10 geeft. Hieronder is weergegeven wat de cijfers betekenen. Wij willen graag weten wat jij denkt dat andere mensen het gedrag geven en wat jij zelf geeft. Lees de verhaaltjes rustig door, bekijk het plaatje en denk goed na over het cijfer dat jij geeft

CIJFERS

Je vindt het gedrag op de plaatjes:

Niet kunnen

1

Weet ik niet

5

Wel kunnen

10

SITUATIE 1

Koen en zijn vrienden hangen buiten wat rond. Koen gooit een steen tegen het raam van een bushokje. Koen en zijn vrienden moeten hier erg om lachen.

- a. Heb jij zelf zo'n situatie of een vergelijkbare situatie wel eens meegemaakt?

J A/N E E

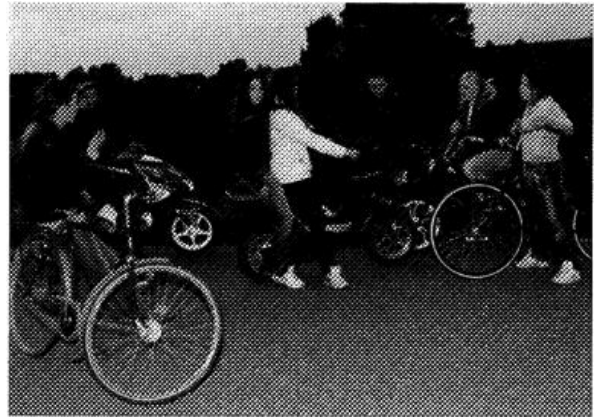
Een politie agent die het kapotte bushokje ziet geeft dit gedrag een 2.

- b. Welk cijfer geef jij aan het gedrag van Koen en zijn vrienden?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- c. Welk cijfer zou Koen zelf geven voor zijn gedrag?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- d. Welk cijfer zou een volwassene die voor jou belangrijk is (en naar wie jij luistert) geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- e. Welk cijfer zouden jouw vrienden geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10

SITUATIE 2

Mevrouw Smit heeft al een tijdje last van een groepje jongeren die 's avond voor haar deur een hoop lawaai maken. Ze roken, hangen wat rond, schreeuwen veel en rijden rondjes op hun scooter.

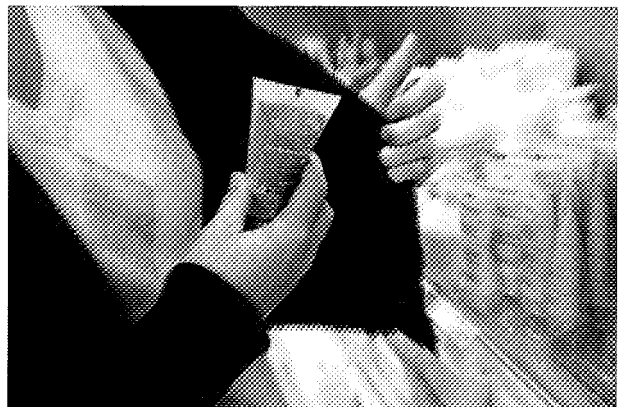
- a. Heb jij zelf zo'n situatie of een vergelijkbare situatie wel eens meegemaakt?
JA/NEE

(streep door wat niet van toepassing is)

- Mevrouw Smit en andere buurtbewoners geven dit gedrag een 3.
- b. Welk cijfer geef jij aan het gedrag van het groepje jongeren?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- c. Welk cijfer zouden deze jongeren zelf geven voor hun gedrag?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- d. Welk cijfer zou een volwassene die voor jou belangrijk is (en naar wie jij luistert) geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- e. Welk cijfer zouden jouw vrienden geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10

SITUATIE 3

Dounia en Louisa lopen samen door de winkel en nemen zonder te betalen make-up mee: ze stelen het. Wanneer ze naar buiten lopen bekijken ze hun buit.

- a. Heb jij zelf zo'n situatie of een vergelijkbare situatie wel eens meegemaakt?
JA/NEE

De winkel eigenaar die dit ziet als diefstal geeft dit gedrag een 2.

- b. Welk cijfer geef jij aan het gedrag van Dounia en Louisa?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- c. Welk cijfer zouden Dounia en Louisa zelf geven voor hun gedrag?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- d. Welk cijfer zou een volwassene die voor jou belangrijk is (en naar wie jij luistert) geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- e. Welk cijfer zouden jouw vrienden geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10

SITUATIE 4

Een groepje leerlingen maakt regelmatig een zooi in de wc's op school. Ze bekladden de muren, draaien de kraan open en gooien wc papier op de vloer.

- a. Heb jij zelf zo'n situatie of een vergelijkbare situatie wel eens meegemaakt?
JA/NEE

De docenten op school geven dit gedrag een 3.

- b. Welk cijfer geef jij aan het groepje leerlingen?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- c. Welk cijfer zou het groepje leerlingen zelf voor hun gedrag geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- d. Welk cijfer zou een volwassene die voor jou belangrijk is (en naar wie jij luistert) geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- e. Welk cijfer zouden jouw vrienden geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10

SITUATIE 5

Melvin en Levy hebben flinke ruzie met elkaar. Melvin staat er al om bekend dat hij een agressieve jongen is. Melvin geeft Levy een klap en duwt hem op de grond.

- a. Heb jij zelf zo'n situatie of een vergelijkbare situatie wel eens meegemaakt?
JA/NEE

De ouders van Levy geven dit gedrag een 2.

- b. Welk cijfer geef jij aan Melvin?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- c. Welk cijfer zou Melvin zelf voor zijn gedrag geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- d. Welk cijfer zou een volwassene die voor jou belangrijk is (en naar wie jij luistert) geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- e. Welk cijfer zouden jouw vrienden geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10

SITUATIE 6

Op het schoolplein hoor je opeens geschreeuw. Een populair groepje leerlingen is een meisje uit jouw klas aan het uitschelden. Je kent haar niet zo goed; ze is wat stil en teruggetrokken.

- a. Heb jij zelf zo'n situatie of een vergelijkbare situatie wel eens meegemaakt?

JA/NEE

De leraar wiskunde die dit ziet gebeuren, geeft dit gedrag een 3.

- b. Welk cijfer geef jij aan het groepje leerlingen die dit meisje uitschelden?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- c. Welk cijfer zou dit groepje zelf voor hun gedrag geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- d. Welk cijfer zou een volwassene die voor jou belangrijk is (en naar wie jij luistert) geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- e. Welk cijfer zouden jouw vrienden geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10

SITUATIE 7

Martin is een sterke, impulsieve jongen die gemakkelijk ruzie krijgt met anderen. Soms wordt hij zonder duidelijke reden agressief en dan reageert hij dat af op mensen die minder sterk zijn dan hij.

- a. Heb jij zelf zo'n situatie of een vergelijkbare situatie wel eens meegemaakt?

JA/NEE

De conciërge op school ziet dit wel eens gebeuren en geeft dit gedrag een 1.

- b. Welk cijfer geef jij aan Martin?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- c. Welk cijfer zou Martin zelf voor zijn gedrag geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- d. Welk cijfer zou een volwassene die voor jou belangrijk is (en naar wie jij luistert) geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10
- e. Welk cijfer zouden jouw vrienden geven?
1/2/3/4/5/6/7/8/9/10

Dankjewel voor het invullen!

Bijlage 2 Draaiboek

1. Welke definitie hanteren wij voor een hangjongere:

Volgens Hazekamp (1985)¹ is een jongere een hangjongere als het zich ‘herhaaldelijk en op bepaalde tijdstippen ophoudt met andere jongeren, in een zelfgevoerde groep in een publieke ruimte in de vrije tijd buiten het gezin, werk of school om’. Deze definitie zal binnen dit onderzoek aangehouden worden. Daarnaast zal de hangjongere een woonplek moeten hebben, hij mag geen zwerfjongere zijn.

2. Hoe respondenten verzamelen:

We verzamelen jongeren o.a. door de straat op te gaan. Daarnaast zullen er ook hangjongeren verzameld worden door langs buurthuizen te gaan, organisaties en via gatekeepers. Deze gatekeepers betreffen jongeren die ingang hebben tot groepen Marokkaanse jongeren die op straat hangen. De data wordt verzameld in tweetallen. Er zal begin februari een tussentijdse evaluatie plaats vinden waarin we bekijken hoeveel respondenten wij inmiddels hebben. Irene vat samen hoe het met het respondenten verzamelen stuk gaat.

3. Hoe spreken we jongeren aan om deel te nemen aan het onderzoek?

We hebben twee Marokkaanse jongeren geïnterviewd van 16 en 17 jaar oud. Zij hebben ons van tips voorzien hoe we het beste een groep Marokkaanse (hang)jongeren kunnen benaderen. Aan de hand van deze tips en het lezen van het boek ‘Hangjongeren, 99 tips voor buurtbewoners en voorbijgangers’ (Kaldenbach, 2008²) hebben wij ons voorbereid.

Plan:

We gaan altijd met zijn tweetjes de straat op, nooit alleen (gouden regel). Beide onderzoekers zullen in eerste instantie contact leggen met de hangjongeren. Dit gebeurt door een vriendelijke groet. Door respect te tonen naar de groep toe, kun je dit eerder terugverwachten. Daarom zullen we eerst vragen of we iets mogen vragen aan hun. Als dit toegelaten wordt gaan we uitleggen dat we onderzoek doen naar jongeren die zich soms wel eens op straat bevinden, maar ook in buurthuizen. We vertellen dat we al genoeg weten over bepaalde groepen jongeren, maar dat we graag wat meer willen weten over specifiek Marokkaanse jongeren. We zijn benieuwd hoe jullie over bepaalde dingen denken. Dit geeft ons meer inzicht in wat jullie bijvoorbeeld bezig houdt, waardoor we in de toekomst wellicht kunnen meedenken met jullie over bepaalde kwesties. Er wordt ook benoemd dat dit onderzoek vanuit de Universiteit Leiden wordt uitgevoerd en ons afstudeeronderzoek zal zijn. We zeggen dat we erg blij zijn als ze ons zouden kunnen helpen bij het serieus invullen van een vragenlijst. Er wordt benadrukt dat er geen foute antwoorden mogelijk zijn, het gaat echt om je mening.

Let op: vragen van jongeren kunnen beantwoordt worden, maar we leggen niet alle onderzoeksvariabelen uit binnen het onderzoek. Hou het globaal, maar wel duidelijk.

4. Harde grenzen

Wanneer stoppen we met data verzamelen bij een hanggroep

¹ Hazekamp (1985). Rondhangen als tijdverdrijf. Over het onder-elkaar-zijn van jongens en meisjes in de vrije tijd. Amsterdam: VU uitgeverij.

² Hans Kaldenbach: Hangjongeren, 99 tips voor buurtbewoners en voorbijgangers. Prometheus, Amsterdam, 2008. ISBN 978-90-446-1151-9

- Als je je geïntimideerd voelt (schelden, vrouwonvriendelijke opmerkingen)
- Als je je onveilig voelt (door bijvoorbeeld te korte fysieke afstand, bedreiging)
- Als materialen worden vernield door jongeren (bijvoorbeeld clipboard, pennen, vragenlijsten)
- Dermate desinteresse voor het onderzoek, we gaan niet pushen voor een vragenlijst

5. Organisatorische aandachtspunten

- Checken of de vragenlijst serieus wordt ingevuld (benadrukken)
- Checken of de vragenlijst in zijn geheel is ingevuld (bij inleveren doorkijken)
- Zeggen dat er geen foute antwoorden bestaan.
- Jongeren niet met elkaar vragenlijsten laten invullen.

6. Waar respondenten verzamelen:

- Gouda (op straat, Miriam & Danielle)
- Leiden (op straat, Irene & Naomi)
- Utrecht (Danielle, taal Capabel)
- Den Haag (Verunica op straat, via gatekeeper)
- Alphen a/d Rijn (Danielle, via gatekeeper)
- Rotterdam-Zuid (Verunica & Willianne, op straat)
- Dordrecht (Willianne, met gatekeeper op straat)

7. Onder welke voorwaarden mogen de jongeren de lijst invullen:

- Zij hebben een plek om te wonen (geen zwerfjongere)
- Marokkaanse achtergrond (mag ook half Marokkaans zijn)
- Ouder dan 16, onder de 21

8. Beloning invullen vragenlijst

In eerste instantie zullen de jongeren niet beloond worden voor het invullen van de vragenlijsten. Mocht het nodig zijn kunnen we naar verloop van tijd kijken naar het eventueel belonen met energy drink.

9. Praktisch aankopen:

- Clipboard
- Zorgen voor genoeg vragenlijsten als je de straat op gaat
- Pennen

Evaluatie dataverzameling

Het verzamelen van respondenten heeft plaats gevonden in de maanden januari, februari en maart van 2013. Van te voren was besloten dat wij een minimum aantal van 120 respondenten moesten hebben om ons onderzoek te kunnen doen. Er was besloten om Marokkaanse hangjongeren tussen de 16 en 21 jaar te verzamelen. Ook hadden we besloten om geen beloningen uit te delen, alleen in geval het werven echt moeizaam zou gaan. Achteraf hebben we dit ook niet nodig gehad. In de 2^e week van januari is begonnen aan de dataverzameling. De werving heeft plaatsgevonden in de volgende gebieden: Gouda, Leiden, Utrecht, Rotterdam, Den Haag, Dordrecht en Alphen a/d Rijn. Er is op straat, in buurthuizen, jongerencentra en via-via verzameld. In eerste instantie ging het verzamelen op straat lastig, er leek niet veel respons te zijn. In buurthuizen ging het werven van jongeren een stuk makkelijker, omdat op deze plaatsen grotere groepen jongeren aanwezig waren. In de meeste gevallen gingen de onderzoekers in tweetallen op pad. Dit was makkelijker voor de

onderzoekers en zorgde tegelijkertijd ook voor een veiligere aanpak. Ook is via-via verzameld en hoefde niet in alle gevallen op straat gezocht te worden.

In de maand januari en ook begin februari ging het werven nog niet soepel. Toen was maar 25% van het totaal aantal respondenten geworven. Dit had ook te maken met het koude weer. In de rest van de maand februari en maart zijn de overige respondenten geworven. Uiteindelijk kwamen we op een aantal van 122 jongeren. Tijdens de benadering zorgden we ervoor dat we vriendelijk bleven en vroegen we altijd om toestemming van de jongeren. Bij onduidelijkheden konden de jongeren vragen stellen en werd uitleg gegeven door de onderzoekers. Ook kwamen we erachter dat er een aantal fouten zaten in de vragenlijst, sommige antwoordmogelijkheden waren niet gegeven, terwijl deze wel van toepassing waren. De jongeren maakten ons dit duidelijk en zo hebben wij de vragenlijst nog aangepast. Na de verzameling is in maart aan het invoeren van de data in SPSS begonnen.